

što i radi čega dolazi do upravo takvog formiranja i razvoja kuće ili cjeline.

Obilaskom terena ustanovljeno je da se kuće mogu podijeliti u dvije osnovne grupe: prizemnice i katnice. Prizemnice se susreću većinom u selima na području općine Ivanić-Grad, Čazme i Garešnice, dok se »čardaci« u velikom broju nalaze u selima općine Kutina (posebno lijepi primjerci u Potoku i Donjoj Gračenici). Iako se u svakom objektu ističu individualne pojedinosti, kuće imaju mnoge zajedničke karakteristike; npr. natkrivene stepenice vode na kat do trijema, iz kojeg je pristup u kuhinju, a lijevo i desno u veliku i manju sobu, a iz kuhinje u naknadno dograđenu komoru — izbu: značajna zajednička karakteristika objekata narodnog graditeljstva tradicionalnog rasporeda prostorija je smještaj kuhinje: ona se redovito nalazi u sredini objekta, i kod prizemnice i katnice. Ulaz u kuću je zapravo ulaz u kuhinju, kao najvažniju prostoriju, bez obzira da li se kuhinja nalazi u prizemlju ili na katu.

Stambene objekte većinom su gradili seoski majstori — tesari. Susreću se dvije vrste sijeka, hrvatski i »nemški« karakteristični »pokroveki« (zaštitne strehe), dvostrešno krovništvo sa skošenim ili poluskošenim zabatima, stijene ožbukane ilovačom pomiješanom sa sječkom od slame i objeljene vapnom, a posebnu pažnju privlače razni ukrasi koji su, kao po pravilu, izvedeni samo na funkcionalnim dijelovima objekta, te se i ukrašavanjem naglašava vrijednost i značaj: svi ornamentirani izrađeni su rezbarenjem ili piljenjem, a posebno su atraktivni ukrasi geometrijskim motivima, koji su izrađeni tesarskim priborom. Katkada su ukrasi obojani bojama trobojnice (npr. u Graberju niz prizemnica građanih oko 1930. g. ima rezbarene i bojama ukrašena nastenja).

U blizini gradova drvene kuće poprimaju gradske građevne elemente; tako se izgrađuju zidani podrumi ili čitava prizemlja na koja se nasađuje drveni čardak, ili prizemnica (Graberje, Kloštar-Ivanić ima niz prizemnica sa zidanim podrumima).

Evolucija kvalitete stambenog objekta narodnog graditeljstva u svakom pogledu ide paralelno s evolucijom seljakovog ekonomskog stanja, odnosno općenitim razvitkom sela.

Svrha istraživanja i proučavanja ruralne arhitekture je očuvanje tradicije. Arhitekti bi se trebali svojim inovacijama uklopiti u poznate i priznate tradicijske vrijednosti, te bi se

funkcijom čuvanja spomenika kulture, aktiviranjem i uključivanjem u suvremeni život trebali zadovoljiti objektivni kulturni interesi.

Obnova kapele ranjenog Isusa kod Plesa

Biserka Šavora
Dunja Milošević-Zelić

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb

U neposrednoj blizini zagrebačkog aerodroma (nekad usamljena na ravnom Pleškom polju, a danas već nadomak guste stambene izgradnje) nalazi se mala drvena kapela posvećena ranjenom Isusu.

U jesen 1982. g. počeli su radovi na obnovi krovništva, zvonika i unutrašnjosti kapele, koja je bila u vrlo trošnom stanju. Zahvaljujući velikogoričkoj župnoj zajednici, koja je preuzela sve financijske troškove obnove, uz suradnju sa stručnjacima Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, izvode se sanacioni radovi prema datim konzervatorskim propozicijama. Arhitektonska snimka Regionalnog zavoda iz 1970. godine pokazuje kapelu u izvornom stanju, izuzev prozorskih kapaka koji su već ranije bili obnavljani, budući da je kapela bila devastirana provalama u više navrata.

Hrvatsko crkveno graditeljstvo sačuvano u turopoljskim drvenim kapela-

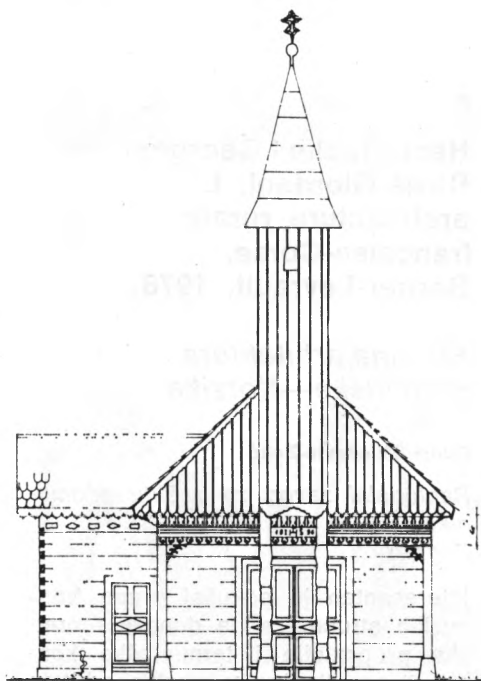
ma, koje se javlja u razdoblju od 17. do 19. st., pripada seljačkoj pučkoj umjetnosti pod utjecajem tada uobičajene građevne umjetnosti baroka. Na pročelju kapele bila je bojom ispisana godina izgradnje, 1896, što bi po tipu kapele i po piljenim planjkama odgovaralo graditeljstvu iz navedene godine. Međutim, Kapelica ranjenog Isusa prvi se put spominje 1757. g. Kasnije su kapelu obnavljali domaći majstori iz Posavine. Kapelica ima karakteristike postbaroknog razdoblja, a ističe se svojim kiparski riješenim trijemom s neobično položenim zvonikom, zbog kojeg je produženo zabatno krovništvo. Zvonik se naslanja na dva stupa trijema i proteže nad stupovima, obijen okomitim daskama i letvama. Grede zabata ukrašene su raznovrsnim »špicirungima«, koji su kao i nastenja bili živo obojani bojama trobojnice. Temeljne grede spojene su u uglove na »nemški« način kao i stijene.

Poznato je da su danas u malom broju sačuvane drvene crkvice na području sjeverne Hrvatske; zato posebno ističemo ovu rijetku umjetnost našeg seljaka. Obnova bi bila nužna većini do sada sačuvanih drvenih kapele, koje su zbog svoje dotrajalošći izvan funkcije, te su tako izložene bržem propadanju. Uskoro će se obnovljena kapela koristiti kao župna crkva u Plesu, a predviđa se i postava tradicionalne drvene prizemnice pored kapele, u funkciji župnog dvora.

Za bolju informiranost delegata

Zajednička akcija
Republičkog zavoda za
zaštitu spomenika kulture
i »Delegatskog vjesnika«

Već više od godinu dana, točnije od 10. ožujka 1982. godine, svakih četrnaest dana na prvoj stranici »Delegatskog vjesnika« izlazi posebna, crveno uokvirena rubrika pod naslovom »Spomenici kulture«. Uz reprodukciju crteža pojedinog spomenika kulture (autor je akademski slikar Fedor Vaić), konzervatori Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu pišu kratke informativne tekstove. I dok vještina Vaićevog crteža čitatelju nudi likovni doživljaj i privlači njegovu pažnju, tekstovi mu

Pročelje kapele Ranjenog Isusa u Plesu

pružaju sažete podatke o vremenu nastanka prikazanog spomenika, o njegovoj namjeni, umjetničkim karakteristikama itd., jednom riječi — o njegovim spomeničkim vrijednostima.

Iako su još u toku narodnooslobodilačkog rata i revolucije, Odlukom Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od 20. veljače 1945. godine, spomenici kulture stavljani pod zaštitu države, a njihova naučna i estetska vrijednost proglašene narodnim dobrom, ipak taj narod (shvatimo li tu riječ u najširem smislu), zapravo, još ni dan-danas ne zna šta su spomenici kulture, gdje se sve nalaze i koliko ih zapravo ima. Još manje znade koje su to zanstvene i estetske vrijednosti zbog kojih bi ih trebalo čuvati u neokrnjenom i izvornom stanju. Kako u SR Hrvatskoj još uvijek ne postoji koliko-toliko pouzdana i svima dostupna evidencija spomenika kulture, zaista mnogi, i to ne svojom krivicom, misle da su spomenici kulture samo onih nekoliko desetaka starih gradova, dvoraca i katedrala o kojima se pišu knjige i o čijoj se sudbini ponekad zabrinuto govori u dnevnoj štampi ili na televiziji, odnosno čije se fotografije kao mamac pojavljuju na našim turističkim prospektima. Ako takovo vrlo rašireno poimanje spomenika kulture pokušamo usporediti s doduše aproksimativnim procjenama naših uvažanih stručnjaka, po kojima na području naše republike ima barem 30.000 nepokretnih spomenika kulture (dakle najrazličitijih vrsta građevina koje su zbog svoje arheološke, povijesne, sociološke, umjetničke, arhitektonske, urbanističke ili neke druge znanstvene ili kulturne vrijednosti od posebnog značenja za društvenu zajednicu), onda će nam postati jasna sudbonosna razlika u informiranosti i sveopasnosti po kulturna dobra koje takove razlike nose sa sobom.

Razumije se, niti savezni, niti republički Zakon o zaštiti spomenika kulture, niti svih devet zavoda za zaštitu sa stotinjak konzervatora i restauratora ne mogu, niti uz najbolju volju, sačuvati toliko mnoštvo građevnih spomenika kulture, (a da o oko 1,200.000 pokretnih spomenika kulture, dakle, slika, kipova, knjiga, predmeta svakidašnje upotrebe itd. ovoga časa niti ne govorimo), ako brigu o njima svjesno ne prihvati i cjelokupna naša društvena zajednica, i to ne kao nametnutu obavezu i teret, već kao sastavni, dragocjeni i neotuđivi dio zajedničke nam životne okoline, dio bez kojega gubimo vla-

stiti povijesni korijen, a zavičaj vlastitost svoje fizionomije.

Tek ako spomenik kulture prestane biti »tuđa briga« i zaista postane dobro od općeg interesa uklopljeno u tokove suvremenog života, tek tada postoje realne mogućnosti da ga zaista sačuvamo i namjenimo generacijama koje dolaze poslije nas.

Desetljećima su propuštane mnogobrojne mogućnosti da se utječe na pozitivan razvitak društvene svijesti, da se njeguje zdrav odnos prema naslijeđenim kulturnim dobrima jer ona nisu, kako bi možda neki htjeli, niti ostatak »stare slave« i »dobrih starih vremena«, niti su »sramna prošlost koje bi se trebalo stidjeti«, već su svima potrebna i korisna dobra, živi svjedoci našeg bivstvovanja i istina o nama samima.

Na žalost, čak i u službi zaštite spomenika kulture u SR Hrvatskoj dugo je informativno-propagandna djelatnost bila zapostavljena i smatrana nečim manje vrijednim i manje stručnim. Rezultat takvog stava su čitave generacije samoupravljača koji se s problemima zaštite susreću po prvi put tek u delegatskim klupama Skupštine ili Sabora.

Bilo bi naivno misliti da će pokrenuta zajednička akcija Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture i uredništva »Delegatskog vjesnika« moći nadoknaditi sve do sada propušteno, da će rubrika »Spomenici kulture« promijeniti postojeću situaciju, rekli bismo, »preko noći«, ali da ona ima pozitivne efekte i da informacije o vrijednostima naše baštine dolaze u prave ruke — u to ne treba sumnjati.

Henri Raulin i Georges Ravis-Giordani. L'architecture rurale française-Corse, Berger-Levrault, 1978.

Ruralna arhitektura Francuske—Korzika

Dunja Milošević-Zelić

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb

Interesantan je pokušaj grupe francuskih stručnjaka da donose teoretske propozicije i terminološke konvencije za tipologiju ruralne arhitekture, objedinjene i objavljene u knjizi

»Ruralna arhitektura Francuske«. Nakon što su Francusku podijelili na regije, obrađuju svaku regiju prema unaprijed određenom planu. Tako je do sada obrađeno nekoliko regija na stručan i nadasve atraktivan način, a opet, s druge strane, pristupačan za širu javnost kao prvi kontakt s ruralnom arhitekturom regije, u ovom slučaju Korzike.

Autori Henri Raulin i Georges Ravis — Giordani obradili su ruralnu arhitekturu Korzike nizom poglavlja koja obuhvaćaju tehniku i materijal (od prethistorije do danas); konstrukciju gradnje, upotrebu elementarnih građevnih materijala uvjetovanih vegetacijom i konfiguracijom terena, te specifičnosti ruralne arhitekture, u okviru kojih su obrađeni stari utjecaji susjednih zemalja. Posebno je interesantno poglavlje u kojem se analizira odnos između kuće, čovjeka i njegovih aktivnosti (uključujući i način tradicionalnog življenja, određuje se determinirajući faktor evolucije, sistem ruralne ekonomije, tipovi socijalne slojevitosti, itd. . . da bi na kraju, što je etnološki posebno zanimljivo, obradili kuću, položaj i njeno društveno značenje, znak društvenog statusa (ranga) u seoskim relacijama; kuću i porodičnu organizaciju, transmisiju dobara, sistem nasljeđivanja i na kraju poglavlje: kuća — mjesto simboličkog značenja (vatra, rituali žalosti, rituali zaštite, spolni simbolizam i dr.).

Bit ruralne arhitekture je da sačuva tradiciju: svojim elementima ona treba označavati vrlo stari aspekt materijalne kulture, a po svom planu ona svjedoči o organizaciji produkcije u momentu svoje izgradnje.